

IN DE VOETSPOREN VAN

Jean-Baptiste Dewin, 10 jaar architectuur

IN ANDERLECHT (1902 tot 1912)

MET DEZE BROCHURE, wil het gemeentebestuur van Anderlecht een eerbetoon brengen aan Jean-Baptiste Dewin, een groot architect, een man die zijn vakkennis en zijn kunstzinnigheid ten dienste stelde van welvaart en schoonheid.

De gebouwen die hij in Anderlecht ontwierp dateren voornamelijk uit het begin van zijn loopbaan. Tussen 1902 en 1905 ontwierp hij niet minder dan 15 privéwoningen. In 1912 schetst hij het zeer hedendaags oogheekkundig instituut. Met dit ontwerp werd hij een van de grondleggers van ruimtelijkheid, belichting, comfort, gezelligheid en schoonheidszin in woningen en in ziekenhuizen.

De meeste van zijn bouwwerken liggen in de wijk van Kuregem, een stadsdeel van Anderlecht dat zijn uitbreiding in de 19de eeuw voornamelijk te danken heeft aan de industriële revolutie. De aantrekkingskracht van deze wijk werd in het begin van de 20ste eeuw voornamelijk gekenmerkt door nieuwe woonsten en ruimtelijke ordening. Toen telde deze stadswijk mooie brede lanen met prachtige herenhuizen, raadhuizen en enkele zeer fraaie openbare scholen.

Ik nodig u graag uit voor een twee kilometer lange architecturale wandeltocht door Kuregem, in de voetsporen van Jean-Baptiste Dewin. Ik ben ervan overtuigd dat deze architecturale parels u ongetwijfeld zullen bekoren.

Veel ontdekplezier!

*Eric Tomas Burgemeester,
bevoegd voor Toerisme*

*Bourgmestre et Echevins de la Commune
d'Anderlecht*

Inleiding tot de architectuur van JB Dewin in Anderlecht

« Kunst is een geweldige gave : de goede fee laat dit talent soms achter in een wiegje. Het is aan ons, de «uitverkoren», om dit kostbaar zaad te laten opbloeien, om het met heel veel zorg te ontwikkelen, om het te laten uitgroeien tot een sterke en gezonde boom, met krachtige takken, vreugdevolle bloesems, levenslustige vruchten, die een warme en vruchtbare atmosfeer verspreiden in een gulle en bekorende kunstuitstraling. »

Jean-Baptiste Dewin over zijn beroep als architect

Dewin combineerde succesvol twee carrières, een eerste als burgerlijk architect en een tweede als ziekenhuisarchitect. Voor beiden hanteert hij dezelfde waarden qua comfort en kunstigheid.

Het begin van zijn loopbaan werd vooral beïnvloed door de geometrische Art Nouveau strekking. Deze stijl is zeer herkenbaar in zijn persoonlijke realisaties. Zo was hij een van de voorlopers van de Art Deco stijl die hij vóór 1914 in een aantal sierelementen verwerkte, stijl die hij aanhield tussen de twee wereldoorlogen.

Een aantal huizen in Kuregem dateren uit de jaren 1902 tot 1905. Hun voornaamste kenmerken zijn hun zeer geometrische en symmetrische vormen. In groepen van twee tot vijf rijhuizen leidt de harmonie tot een ontegensprekelijk geometrische logica. Het mooiste voorbeeld is terug te vinden in de Transvaalstraat, waar twee groepen van telkens twee huizen gescheiden zijn door een hogere woning, in perfect evenwicht met de vier andere gebouwen. Het midden van de bloemenfries, dat langs het ganse bouwwerk loopt, wordt opgeluisterd door een masker. De architecturale en kunstzinnige dialoog tussen deze vijf gebouwen is betekenisvol, een sprekend bewijs van de architecturale logica van de ontwerper.

Dewin hecht ook veel belang aan de kunstigheid van de voorgevels, strak, geometrisch maar altijd heel kunstzinnig. Bijna alle voorgevels werden opgesierd met allerlei sierelementen zoals kleurrijke bakstenen, graffito friezen en mozaïeken (soms ook tegels). Het oude oogheelkundig instituut dateert uit een recentere periode. Kenmerkend hier is de grote asymmetrie en de aanwezigheid van bloemrijke glasramen, waarop men ook dezelfde vogel terugvindt als in de privéwoning van Dewin in Vorst.

Dewin is uiteraard ook de referentiewaarde bij uitstek in de ziekenhuisarchitectuur van de 20ste eeuw. Rekening houdend met de vooruitgang van de technologie en de

nieuwste medische normen, heeft hij voor deze bouwkunst de basis gelegd voor tal van functionaliteiten zoals lichtinval, comfort, verluchting, hygiëne, enz.

100 jaar later lijkt het misschien wat moeilijk om na te gaan hoe het interieur van de huizen, die door Dewin in Anderlecht werden gebouwd, eruit zag. Toch kunnen we proberen de belangrijkste kenmerken ervan te schetsen. Het werk van Dewin stopte niet bij het bouwwerk. De stijlvorm werd helemaal doorgetrokken tot in de binneninrichting, een interieur dat een samenhangend geheel vormt, volledig herbekeken in functie van de logica van deze architect en estheet.

Het interieur maakt deel uit van een evenwichtig geheel, met veel gevoel voor verhoudingen die de ruimte en de bestemming van alle kamers met elkaar verbinden. Het voormalig oogheelkundig instituut is hier een sprekend voorbeeld van : de keuze van de motieven voor de glasramen zijn een sprekend bewijs van zijn uitgesproken voorkeur voor bloemen en dierenfiguurtjes. Warme kleuren zorgen voor een zachte lichtinval en een gezellige en luchtige sfeer in elke kamer.

Dewin was niet enkel een begaafd architect, hij was ook een kunstenaar. Zijn ambitie was te voorzien aan alle behoeftes en het welzijn van de bewoners van elk van zijn woningen. Bij het ontwerpen van ziekenhuizen werkte hij ook nauw samen met het medische korps om zodoende beter aan hun noden en wensen te beantwoorden. Met steeds die permanente drang naar kunstigheid en vooruitgang.

N° 5 tot 9 Van Lintstraat 1902

BEGINFASE VAN ZIJN LOOPBAAN ALS ARCHITECT

Geeheel van 3 huizen waar een originele samenstelling op de voorgevel van n° 9 de zeer persoonlijke stijl van Dewin weergeeft.

N° 9 – Het fraaiste van de 3 huizen

- **Hoogte** : 3 verdiepingen met hoge kelders (kelderkeukens). De voorgevel is vrij smal en lichtjes hoger dan deze van de nummers 5 en 7.
- Voorgevel waarvan de scheidingmuur in de breedte wordt afgebakend door 2 zuilen die vanaf het 1ste verdiep uitspringen om bovenaan een kraagmuur te vormen langs de daklijst.
- **Voorgevel in kleurrijke bakstenen** : witte bakstenen opgeluisterd met rijen gele bakstenen.
- De onderbouw, het balkon, de lateien, dorpels en draagbalken zijn gemaakt uit blauwe steen.
- Boven de voordeur ligt een houten draagbalk die steunt op 4 arduinen raven die samen een rechthoekige luifel vormen.
- Aan de ingang, vlak boven de voordeur ligt een rechthoekig erkerraam in een versierde gietijzeren latei.
- Een groot rechthoekig raam steunend op een draagbalk in blauwe steen, overkoepeld door een gietijzeren latei, versierd met roosjes, biedt toegang tot het kelderlaam voorzien van een rooster.
- Elk bovenverdiep beschikt over telkens 3 rechthoekige ramen van verschillende groottes, met elk een eigen venstertablet in blauwe steen, wat een horizontaal symmetrisch effect creëert.

- Het 1ste verdiep wordt opgesmukt door een centrale vensterdeur die toegang biedt tot een balkon in blauwe steen. Het balkon steunt op 4 gebeeldhouwde kraagstenen en is omringd door een zeer mooie reling in gietijzer opgesmukt met cirkelvormige gestileerde bloemen op hoge stengels, stille getuigen van de geometrische Art Nouveau stijl.
- De kraagstenen onder de daklijst vertonen sporen van graffito en open bulstergaten.

Rossini- straat N° 6 tot 12 1903

4 HUIZEN

Geeheel van 4 soortgelijke huizen, zowel in de samenstelling van hun voorgevels als per paar : de inkomtravees van de nummers 6 et 8 en van de nummers 10 en 12 liggen telkens naast elkaar.

Bouwondernemer Jules Bourgeois bestelde deze 4 huizen aan architect Dewin.

Oorspronkelijk werden zij ontworpen als eengezinswoningen. Uit een document van 24 september 1938, dat bewaard bleef in de gemeentelijke archieven van Anderlecht, blijkt echter dat een bouwaanvraag werd ingediend voor de inrichting van twee badkamers, waaruit men zou kunnen concluderen dat de nummers 6 en 8 rond die periode werden opgedeeld in appartementen.

In deze twee woningen vindt men de Architecturale trend van de eerste periode van Dewin terug. Hun hedendaagse bouwstijl leunt aan het geheel van de Transvaalstraat (1905) en de woning gelegen in de Georges Moreaustraat.

Men vindt hier gelijkenissen terug in de hoogte van de voorgevel, in de keuze van de materialen (kleurrijke bakstenen) en decoratieve elementen in blauwe steen rond de vensters.

Beide huizen werden aan de architect besteld door de heer Désiré De Heuvel.

Kommenstraat

N° 7 tot 9 1905

Hoogte:

- 3 verdiepingen bovenop hoge kelders (ondergrondse keukenkelders gelegen onder het gelijkvloers). Sobere, doch verfijnde afwerking.
- Twee pilasters vormen de scheidsmuur van de voorgevel, die in een brede kraagsteen vanaf het 1ste verdiep doorlopen tot aan de daklijst.
- De voorgevel in witte bakstenen wordt opgesmukt met vier horizontale rijen in gele baksteen (behalve : 5 rijen in gele baksteen ter hoogte de eerste verdieping, langs de reling van het balkon).
- Grondvesting in blauwe steen. Alle ramen en draagbalken zijn identiek en versterken de horizontale uitlijning. Het reliëf en de inkepingen van de geometrische motieven in blauwe steen vormen een prachtig licht en schaduwspel.
- De fraai bewerkte voordeur wordt overwelfd door een latei, steunend op twee prachtige zuilen, versierd met een fries van geometrische motieven,

gehouden in blauwe steen. Het geheel vormt een inkomluifel.

- Ook de drempel werd gemaakt in blauwe steen.
- Het raamwerk van het kijkraam is uitgerust met een geel opaakglas.
- De rechthoekige inkombaaai van de ingang is versierd met enkele gietijzeren roosjes, die tevens de tussenverdieping en de traphal verlicht.
- Rechts naast de voordeur is het kelderraam uitgerust met een stijlvolle gietijzeren rooster. Het rechthoekig vensterraam steunt op een drempel in blauwe steen, versierd met lijstwerk. De reling is verfraaid met gietijzeren roosjes.
- Een kraagsteen in blauwe steen loopt over de volledige breedte van de voorgevel en vormt de scheiding tussen het gelijkvloers en de twee bovenverdiepingen.
- Elk bovenverdiep telt drie identieke rechthoekige ramen, met metalen lateien en vensterbanken in blauwe steen, die voor een symmetrische horizontale uitlijning zorgen.

- Het eerste verdiep wordt verlucht door een centrale vensterdeur, die uitgaat op een balkon. De balkonvloer, gemaakt uit blauwe steen, wordt ondersteund door 4 beeldhouwde zuilen, versierd met een reling in gietijzer.
- In tegenstelling tot de andere huizen ontworpen door Dewin, is deze woning niet versierd met een fries.
- De bovenverdieping is afgewerkt met een kroonlijst, opgesmukt met fijne kraalstenen.

N° 46 Georges Moreaustraat 1905

N° 6 tot 14 Transvaalstraat 1905

Geheel van 5 woningen, bijzonder opmerkelijk door de stijlvolle eenheid, de eenvoud in de vormgeving, de strengheid van de samenstelling en de algehele harmonie en uitstraling.

De lichte voorgevels weerkaatsen het licht en verlichten dit deel van de straat.

Het geheel past uitstekend in deze stadsomgeving, bestaande uit een reeks zeer stijlvolle huizen, ontworpen door verschillende architecten.

Zeer opvallend voor dit geheel van voorgevels zijn :

De horizontale uitlijning dankzij :

- De raamschikking in groepen van 3, steunend op een enkele vensterbank.
- Rijen in gele baksteen die de hoogte accentueren.
- Balkons en lateien in blauwe steen op de verdiepingen en in ijzerwerk aan het eerste verdiep.

- Kleurrijke fries met gestileerde bloemen onder de kroonlijst.
- Gebeeldhouwde inkepingen in de balkonvloeren en de lateien.
- De richel die sierlijk afgewerkt is met een architraaf.

De verticale uitlijning dankzij :

- Zuilen van het gelijkvloers tot aan de dakgoot, die tevens de breedte van elke voorgevel bepalen. Een blikgeleider naar omhoog, waar de kroonlijst afgewerkt is met een kleurrijke fries.
- De hoogte van de centraal gelegen woning.
- Gebeeldhouwde steunmuren langs de ramen van de twee bovenverdiepingen.

De helderheid dankzij :

- Het gebruik van witte bakstenen, afwisselend met rijen heldergele bakstenen. Een van de opvallendste kenmerken van de bouwstijl van Dewin, dat hier helemaal tot zijn recht komt.

Het dynamisch lineair ritme dankzij :

- De centraal gelegen woning, iets hoger dan de 4 anderen, domineert het geheel en onderscheidt zich van de paren huizen (links de nummers 6-8, waarvan de voordeuren vlak naast elkaar liggen en rechts de nummers 12-14 met dezelfde indeling). Ook de discrete aanwezigheid van unieke sierelementen, gehouwen in blauwe steen : de fries onder de vensterbank en de luifel met kraagstenen boven de voordeur.
- Wisselende rijen met heldergele bakstenen, met uitgestelde effecten op de centrale voorgevel, breken de symmetrie van de lijnen in de zijgevels.
- De kleurrijke fries met gestileerde bloemen loopt door onder de kroonlijst van de 5 huizen en wordt in het midden opgeluisterd met een gekroond, grijzend menselijk gelaat. Dit gelaat of masker ligt net in het midden van het geheel.

De woningen en de graffito werden stijlvol gerenoveerd. De homogeniteit van de architecturale bouwstijl werd volledig behouden ondanks de verbouwing van deze oorspronkelijke eengezinswoningen tot appartementen.

DETAILS

N° 6-8 en N° 12-14 : een soortgelijk geheel :

- *Hoogte* : 3 verdiepingen gebouwd op hoge kelders (kelderkeukens). De kelderramen zijn afgewerkt met ijzerwerk.
- Tegen de scheidsmuren tussen elke gevel staan 2 zuilen, die uitspringen vanaf het 1ste verdiep en doorlopen tot onder de kroonlijst.
- De witte bakstenen van de voorgevels worden onderbroken door horizontale rijen van heldergele bakstenen, eerst in series van vier op het gelijkvloers, dan in series van 3 op de 2de en 3de verdieping van elke woning.
- De onderbouw en de omlijsting van het kelderraam zijn gemaakt uit blauwe steen.
- De deurramen zijn gemaakt uit hout en overwelfd met een latei uit blauwe steen.
- De rechthoekige baaier boven de voordeuren zijn versierd met gietijzeren roosjes.
- Een rij uitgehouwen blauwe steen loopt langs de 5 voorgevels en scheidt het gelijkvloers van de twee bovenverdiepingen.

- Naast elke voordeur ligt een kelderraam. Hierboven vindt men een rechthoekig venster met een vensterbank in blauwe steen, versierd met 2 groeven en een reling versierd met stijlvolle bloemen, spiralen, bogen en een gietijzeren latei met roosjes.
- Elke bovenverdieping telt een serie van 3 identiek rechthoekige ramen met verlaagde frontons, steunend op een enkele vensterbank in blauwe steen met inkepingen, wat de horizontale symmetrie benadrukt.
- Elke opening is ingelijst met blauwe steen, versierd met zeer stijlvolle en identieke sierlijsten.
- Het 1ste verdiep wordt opgeluisterd door een centrale vensterdeur die toegang biedt tot een balkon met een reling, versierd met bladeren en stijlvolle bloemen. De balkonvloer in blauwe steen is versierd met horizontale inkepingen en 6 holle rechthoeken in de voorgevels.
- De bulstergaten : zijn bedekt met ruitvormige doppen.
- De richel : is sierlijk afgewerkt met een architraaf, bovenaan de hoogste voorgevel van de centrale woning, met daarboven de kroonlijst met kraagstenen.
- De fries : met stijlvolle, door elkaar gevlochten bloemen, in zachte groene, witte, zwarte en gouden tinten (prachtig gerenoveerde graffito) fleuren de voorgevel op.

Het N° 10 :

Het centrale gebouw lijkt, in het geheel, als het belangrijkste element met van elke zijde 2 woningen, die er zijdelings komen tegen aanleunen.

De verschillende verdiepingen en de baaïen liggen exact op dezelfde hoogte en hebben dezelfde grootte als de zijhuizen. Enkel de onderbouw en de kroonlijst liggen iets hoger dan bij de andere gebouwen.

De luifel aan de voordeur steunt op zuilen in blauwe steen, versierd met 2 inkepingen, gelijkaardig aan de motieven van de balkonvloeren en de vensterramen, wat de nadruk legt op de decoratieve elementen.

Een duidelijk sierelement op deze voorgevel is de fries in blauwe steen versierd met geometrische reliëfvormen, dat zorgt voor een licht en schaduwspel op de vensterbanken.

Zoals reeds eerder vermeld, wordt de kleurrijke fries met gestileerde bloemen in het midden opgeluisterd met een gekroond, grijzend menselijk gelaat met een lange snor.

Deze figuur markeert, net als een hoeksteen, het midden van dit geheel van 5 woningen.

Veeartsenstraatres

N° 23 1912

Prachtig voorbeeld van een « totaal kunstwerk » ontworpen door de architecten uit de Art Nouveau periode. Het geheel straalt meer luchtigheid uit dan de andere gebouwen daterend uit de beginjaren van architect Dewin.

De luchtige voorgevel wordt versierd met verfijnde sierelementen zoals kleurrijke glasramen, mozaïekpanelen met stijlvolle bloemen en vlinders, kruisbogen. De vensterramen in blauwe steen zijn versierd met friezen.

De goede staat van de voorgevel is een stille getuige van dit roemrijke tijdperk.

De samenstelling van deze voorgevel is complexer dan deze van de voorgaande gebouwen :

- Het geheel is 3 verdiepingen hoog, gebouwd op hoge kelders.
- Gevel in bleke bakstenen op een onderbouw van blauwe steen, onderbroken door een rechthoekig kelderraam, afgewerkt met een gietijzeren rooster, versierd met geometrische motieven, kenmerkend voor de Art Nouveau stijl en geïnspireerd door de Weense Burgerstrijd.
- 3 uitspringende zuilen, met centrale inkeping, lopen van de rechthoekige baai op het tussenverdiep. Zij verdelen de verdiepingen in 2 identieke breedtes om langs de hele voorgevel te eindigen in de dubbele kroonlijsten onder de dakgoot. De inkeping in de laatste zuil rechts ligt verborgen achter een regenpijp.
- Een eerste travee, de zogenaamde inkomtravee, ligt links van de voorgevel en de belangrijkste travee ligt er juist naast, aan de rechterkant (met zicht op de voorgevel).
- Kenmerkend voor de inkomtravee is de prachtige dubbele deur, overwelfd door een boograam met houten ramen en een loden netwerk. Het centrale gedeelte in kleurglas van elk boograam is versierd met een sierlijke ooievaar in schitterend oranje met een witte bek. Dit motief is ook terug te vinden in de inkombaai van het huis van de architect, gelegen Molièrelaan 151 in Vorst.

- Onder de ooievaar loopt een fries met kleine glasramen, 3 per luifel, met elk een bloemenmotief.
- Deze kleurrijke glasramen boven deuren en vensters bieden aan de ruimtes van deze woningen een zachte en kleurrijke lichtinval en voorkomen dat voorbijgangers kunnen binnen kijken.
- Om de luister van de inkom nog te benadrukken, wordt deze overkoepeld door een portaal (met een houten kroonlijst).
- Een mooie drempel in afgeronde blauwe steen.
- Aan de inkomtravee, boven het portaal, ligt een houten luifel, uitgerust met opaakglas. De latei in blauwe steen is versierd met een fries met vierkanten inkepingen.
- In de belangrijkste travee rechts ligt een kelderraam, onder een rechthoekige baai, met dezelfde blauwe steen als in de inkombaai.
- Een vlinder siert de ventilatieopening, een sierlijk maar ook nuttig element.
- Tussen elke travee op de 2de verdieping ligt een groot vensterraam met houten kruisroeden. De omlijstingen in blauwe steen leunen op een rechthoekige vloer, ondersteund door 2 zuilen.

- De vensterbanken zijn versierd met mozaïekpanelen met stijlvolle bloemmotieven in grijsgroene, gouden en witte tinten.
- Twee zeer elegante relingen in smeedijzer zijn opgesmukt met geometrische insectmotieven (krekels).
- Elke baai wordt overkoepeld door een luifel.
- Boven elke luifel zijn er twee groepen lichtramen, versierd met gekleurd glasraam, die 3 oranje ooievaars (de centrale ooievaar is de grootste van de drie) voorstellen in een loden netwerk.
- Tussen elke travee op de 3de verdieping liggen twee hoge en smalle vensterramen, steunend op eenzelfde vensterbank in blauwe steen.
- De vensterbanken zijn versierd met 2 grote holle rechthoekige inkepingen, die een prachtig licht en schaduwspel vormen op de voorgevel.
- De ramen zijn versierd met houten dwarsbalken, omringd door lateien in blauwe steen en een fries met vierkante inkepingen. Dit motief is terug te vinden op alle lateien van de voorgevel.
- De inkepingen in de zuilen zijn versierd met twee verticale rijen parelmotieven. De drie kleuren, zwart, wit en goud, werden ook gebruikt in de 4 mozaïekpanelen met goudkleurige vlinders, die onder de kroonlijst werden ingezet.

Toerisme Anderlecht Kapelaanstraat, 1-7 1070 Brussel
 T. 02 526 83 65 tourism@anderlecht.brussels
www.anderlecht.be/toerisme Facebook: Tourism Anderlecht

In de gemeente Anderlecht kan u kiezen uit een brede waaier algemene en thematische geleide wandelroutes, die u worden aangeboden door verschillende touroperators. Deze kunnen worden gecombineerd met museabezoeken.

Het aanbod is beschikbaar op www.anderlecht.be/toerisme bij de rubriek «Te downloaden gidsen», lees «Volg de gids in Anderlecht» of bel ons voor meer informatie.

Een initiatief van Eric Tomas, Burgemeester, bevoegd voor Toerisme, in samenwerking met de Gemeenteraad van Anderlecht

Redactie Annick Dedobbeleer

Technisch advies Chantal Houdé

Fotorechten Annick Dedobbeleer

Met dank aan Isabelle Bastin, Michèle Mommens & Alain Sonval

Nederlandse vertaling door Your Pen bvba

Ook beschikbaar in onze verzamelingen :

- In de voetsporen van Maurice Carême in Anderlecht
- In de voetsporen van Jacques Brel in Anderlecht
- In de voetsporen van Lismonde in Anderlecht
- In de voetsporen van Nadine Monfils in Anderlecht
- Metrokunst in Anderlecht
- De Kapittelkerk van Sint Pieter en Guido, stap voor stap
- Het Gemeentehuis van Anderlecht, stap voor stap
- De muurschilderingen in de Kapittelkerk van Sint Pieter en Guido
- De mooiste sgraffiti in Anderlecht
- Geef ons muren ! Dubrunfaut en Collier in Anderlecht
- Graffiti à Anderlecht en de Hall of Fame
- Het Historisch Centrum van Anderlecht
- De 11 musea van Anderlecht
- Uitzonderlijke beeldhouwkunst in Anderlecht

